

ИВАН ВАЗОВ „НЕМИЛИ-НЕДРАГИ“

РАЗДВОЕНИЯТ СВЯТ НА ХЪШОВЕТЕ, РАЗКРИТ В I И II ГЛАВА НА ПОВЕСТТА

Повестта „Немили-недраги“ разкрива раздвоения свят на българските емигранти от епохата на Възраждането - хъшовете, принудени да живеят в негостоприемна чужбина, но в душите си безрезервно свързани с родината и мечтата за нейната свобода.

Иван Вазов изгражда картината на емигрантския живот чрез съдбата на своите герои. Те живеят принудително в Румъния, защото робската участ в родината ги е прогонила далеч от всичко, което е скъпо на сърцата им. Притежаващи силен дух, смелост и воля да отстояват идеалите си, техният истински живот е в миналото - когато са се борили за свободата, и в бъдещето - където са мечтали им за осъществяване на най-светлия житейски идеал - борба в името на свободното отечество. Хъшовете са носители на възрожденския идеал - премахване на националното потисничество и постигане на свободата. Избрали своя житейски път, те са готови на саможертва в името на род и родина.

В Първа и Втора глава на повестта Иван Вазов пресъздава атмосферата, в която съществуват и мечтаят българските емигранти. Техният живот е изпълнен с лишения, бедност и страдания. Описанието на браилската нощ в началото на повествователното действие създава представа за мрачното и тягостно настроение в душите на хъшовете: мъгла, която задушават „с отровния си дъх“, мрак, пустота. Сред този неуютен свят те са създали свой дом зад „едно малко, тясно, защитено с железни пръчки прозорче“- кръчмата на Странджата. Контрастът между двете описания - на браилската нощ и на бедната кръчма, постигнат чрез противопоставянето мрак-светлина, подготвя за разкриване на раздвоения свят на хъшовете. Тежкия живот в чужбина на „немили-недраги“ задълбочава техния патриотизъм - най-определящата черта в светогледа им. За това говорят надписите на кръчмите и кафенетата - „Български лев“, „Свободна България“, „Народна кръчма на Знаменосецът“. Чрез тези наивни и високопарни надписи лишените от дом и семейство българи изразяват своята беззаветна обич и преданост към родината и характеризиращите времето патриотични настроения. Вазов обяснява: „Народен“ се наричаше там всякой българин, избягал от въжето, от тъмницата или от насието на турците... ” Всеки „народен“ се грижи за своите, изпаднали в нужда, сънародници. Това е част от духа и идеалите на времето. „Народен“ човек е и Странджата, възплътил представата за истинския хъш. Обстановката в кръчмата му говори за патриотизма и високите идеали на емигрантите. Литографическите картини, които нямат никаква художествена стойност, излъчват истинска нравствена сила за страдалците. Те изобразяват моменти от славното героично минало-битки на храбри воеводи, въоръжени четници, „байрак със словата: свобода или смърт! “. Те повдигат духа на хъшовете и им вдъхват увереност в бъдещето, помагат им да понасят по-леко мизерното настояще. Така не се отчайват от бедността, която запълва дните им. Цялата обстановка в кръчмата носи отпечатък на крайна мизерия: тя е „дълбока изба“ с оскъдна мебелировка и „топъл и задушлив въздух, сгъстен от кадежа на лампата и цигарите и от киселите изпарения на питиетата, пълнеше това подземие“. В тази обстановка хъшовете изграждат своя свят, за да могат да преживеят негодите и лишенията - свят, в който значение имат миналото и бъдещето, свързани с борбата и свободата. Това им помага да съхранят своето мъжество, гордост и човешко достойнство. Разговорите в кръчмата са насочени все към родината и разкриват патриотизма и носталгията на изгнаниците. Хъшовете обсъждат винаги едно и също като за първи път - славните битки, и възлението им винаги е искрено и неподправено. Възклицанията и паузите в речта им подсказват емоционалното им състояние, защото хъшовете говорят за онова,

което им е най-свидно и което е най-достойната част от живота им. В нещастното настояще единствена утеха е мисълта за родината.

Раздвоението между героично минало и унизително настояще има външен израз. Вазов изгражда първоначална представа за тях, като си служи с портретна характеристика, споменава за миналото им и използва детайла - в облеклото, репликите, жестовете на героите. Така постига индивидуализацията в образите и в същото време ги обединява чрез общите за всички хъшове черти. Раздвоението им е свързано с противопоставянето между реалното настояще и мечтаното минало и бъдеще. Бедността и нещастията са белязали външния им вид. Те са окъсани, преждевременно остарели, отслабнали и уморени. Македонски носи „огромно извехтяло и без копчета палто“; Хаджият „имаше лице сухо, дългнесто, жълтеникаво“; Странджата е „бледолик, болнав, сух като скелет“. В същото време тези хора притежават буен темперамент, силни чувства, стоицизъм и велики идеали. По челото на Странджата личат зараснали рани - белег за героично минало; очите на Македонски, лукави и дръзки едновременно, излъчват силен дух и смелост, а самото си име е получил като воевода на хайдушка чета; Попчето е участвал в четата на Филип Тотю и е захвърлил расото, за да го замени с оръжие. Всички са готови да понасят лишенията и несгодите заради любовта си към отечеството и силното си желание да допринесат с оръжие в ръка за неговото освобождение. В настоящето те само оцеляват физически, защото душите и сърцата им са в миналото, където са славните битки, и в бъдещето, когато ще бъдат герои в саможертвената борба. Те живеят заради идеала - да се борят за освобождението, и копнеят да се завърнат в родината - там, където е всичко, което обичат и за което милеят.

Лирическото отклонение във Втора глава на повестта е израз на най-съкровени мисли и чувства на българския хъш. Живял сред емигрантите в Румъния, писателят се е докоснал до болките и копнежите в душите им, разбрал е вълненията им и ги е пресъздал особено емоционално и вълнуващо в тези редове. Животът им е живот на страдалци и герои. Прокудени от поробителите, те са „немили-недраги“ в чуждата страна. Отхвърлени и самотни, живеят в несигурност за утрешния ден, като понасят обидите и униженията на околните. Чрез реторичните въпроси е разкрита болката от раздялата с близки и роден дом. Румъния е чужда и негостоприемна за тях: „Бяха сред обществото, но бяха в пустиня. Това пълно пренебрежение им тежи много повече от бедността. В чуждата страна не намират нужния уют, разбиране и подкрепа. Те нямат избор - за да оцелеят физически, често прибегват до кражби. Авторът съчувства на изпитаната от тях горчивина: „Балканските орли стоеха в клетка. Героите бяха сега кокошкари.“ Вазов изразява своето възхищение и преклонение пред устойчивостта на духа им. Въпреки лишенията и несгодите, хъшовете продължават да мечтаят и да вярват. Те съхраняват обичта си към родината като най-свидно чувство. Нравствената им болка е огромна; носталгията ги измъчва постоянно. Те са осъзнали, че личната свобода, която са получили в Румъния, не им е достатъчна, защото истинската свобода е тази, постигната в родината. За тях България е невъзможно близка и непостижимо далечна, отделена само от Дунава. Реката се явява границата между родина и чужбина, между бъдеще и настояще. Този „нов и гладен пролетариат, съставен от подвизи, дрипи и слава“, е устремен към родното. Дълбоката обич към отечеството е трогателна със своята безкористност и всеотдайност и разкрива в името на какво и за кого е саможертвата им. Родината се е превърнала в блян, в най-голяма ценност: „И те ходеха често на брега на Дунава и гледаха зелените хълми на България. На, тя е там, усмихва им се, вика ги, говори им, показва им небето си, показва им огнищата им. Възпоминанията им. Мечтите им...“ С олицетворяването на родното пространство Вазов внушава силата на чувствата и значимостта на житейския им идеал. Всичко важно за тях е свързано с България - миналото чрез възпоминанията, бъдещето - чрез мечтите им. Раздвоени в своето съществуване, хъшовете свързват истинските стойности в живота си само с

родината. Тогава, когато нямат възможност да се върнат, те най-болезнено изживяват липсата ѝ. В сърцата си носят безутешната мисъл за невъзвратима загуба: „О, Българийо, никога не си тъй мила, както кога сме въвн от тебе! Никога не си ни тъй необходима, както когато те изгубим безнадеждно...!“ От дистанцията на времето и пространството емигрантите осъзнават по-ясно значимостта на уюта и топлината на родния дом, подкрепата и обичта на близките. Но това ги прави още по-твърди в отстояване на избрания път и още по-категорична и осъзната - саможертвата им. Любовта към родината е свързана и с техните романтични пориви и стремеж към героична изява, характерни за всички борци за свобода.

В първа и втора глава на повестта „Немили-недраги“ Иван Вазов рисува раздвоения свят на хъшовете, живеещи между страданието и подвига. Според авторовото отношение, те са достойни за възхищение и преклонение, защото са пренебрегнали личните си нужди и интереси в името на висши идеали и стремежи. Стойността на техния живот се измерва с всеотдайната преданост на борбата и безкористната саможертва в името на свободата.